

A TABUTÓL AZ UNDORON ÁT

Amikor 1976-ban meghalt Benjamin Britten, az akkor élő legnagyobb angol zeneszerző, a királynő hosszas mérlegelés után részvétáviratot küldött Peter Pearsnek. Ezt az egyetemen újságolta egy kolléga, majd némán és jelentőségteljesen ránk nézett a tanszéki irodában, hogy ugye értjük, miért olyan fontos mozzanat ez a gyásztávirat, de többet nem mondott. Én értettem, szerintem a többiek is: Pears az élettársa volt Brittennek, 1939 óta éltek együtt. (Pears maga is zenész volt, kiváló tenorista.) Ezzel a távirattal az angol királyi udvar elismerte, hogy van méltó és komoly homoszexuális kapcsolat, hogy Pears a zeneszerző özvegyének tekinthető, jöllehet ennek akkoriban még semmilyen jogi kerete nem létezett. Ez a távirat egy tabu megdöntésével ért fel, mert a melegség még a 70-es években is tabu volt, azaz elitélőleg se volt szokás beszélni róla, se jót, se rosszat, hiszen a tabu definíciójához tartozik, hogy a dolgot semmiképp se szabad említeni (mint a primitív népeknél a totemállat nevét, vagy mint akasztott ember házában a kötelet). Vegyük figyelembe,

hogy csak kilenc évvel korábban, 1967-ben törölték el az Egyesült Királyságban a férfi-férfi szeretkezés büntethetőségét. Igaz, akkor már jó ideje nem csuktak ezért senkit börtönbe, de még 1953-ban megtörtént, hogy rendőrök jelentek meg a Britten-házban és faggatóztak arról, hogy ő és Pears mit szoktak csinálni, amire szegény szorongó Britten úgy megijedt, hogy megpróbálta rávenni Pearst, kössön névházasságot egy ismerős nővel (erre végül nem került sor). Szóval ott és akkor nagy dolog volt az a távirat.

Mifelénk Közép-Kelet-Európában lassabban mennek a dolgok. A homoszexuális testi kapcsolatot büntethetősége nálunk is 1967-ben szűnt meg „beleegyező felnőttek között”, ezt én nagyon jó néven vettem Kádártól. (Addig a dolgot „természet elleni fajtalanságnak” hívta a jog. Gyönyörű kifejezés, nyelvészi lelkem cuppantva ízlelgeti.) A tabu ledöntése azonban – érthetően – a rendszerváltással indult be. Pár éve a Bartók Rádióban megemlékeztek Glenn Gouldról, a zongoristáról, valami évforduló kapcsán. A műsorvezető elmondta, hogy Gould nehezen elviselhető, excentrikus ember volt, mindig magányosan élt, sohasem volt kapcsolata nővel – majd hozzátette: „de férfivel sem”. Az most mellékes, hogy ez az információ megfelel-e a valóságnak; lehet, hogy volt viszonya egy asszonnyal, aki később bizonygatta kapcsolatuk testi jellegét (ami elég érdekes, mert a nők nem szokták bizonygatni, hogy igenis lefeküdtek a partnerükkel). Itt az a figyelemre méltó,

hogy a műsorvezető teljes természetességgel tette hozzá: „de férfivel sem”. Ő is úgy érezte, ahogy sok hallgató, hogy ha valakinek sosincs nője, akkor az nyilván meleg – ezt nem gondolta tabutémának, s le akarta szögezni, hogy Gould esetében nem erről volt szó.

A nagy spanyol-francia filmrendező, Luis Buñuel 1977-ben csinált egy filmet *A vágy titokzatos tárgya* címmel. Itthon a nyugati filmek csak jókora késéssel kerültek a mozikba (már ha egyáltalán eljutottak), de a jól értesült, Párizsba is kijutó barátaimtól hallottam róla. A filmművészet akkoriban komoly téma volt a fiatal értelmiségiek körében: az volt a szokás, hogy aki járt Nyugaton és látott egy új filmet, elmesélte a többieknek. De valahogy én erről lemaradtam. Persze nagyon vártam, hogy láthassam a filmet: bevallom, a cím megragadott – felnőtt ember voltam, tudtam én is, mi a vágy titokzatos tárgya, nem kellett azt nekem kifejteni, nem kellett ahhoz Nyugatra járkálni. El is kezdtem használni a film címét mint afféle szólást (ahogy akkoriban mások is, szinte szállóige lett belőle), persze nem obszcén értelemben, hanem mindenféle, amire titkon vágyott valaki, de nem akarta bevallani. Egyszer aztán a Móricz Zsigmond körtéren álltam, a Fehérvári út felőli oldalon, ahol az a szép félkaréjos art deco házsor van, vártam a villamost, és megláttam a falra firkálva egy közismert, rombusz alakú jelet, benne kis függőleges vonással: a női nemi szerv egyezményes jelét. Alája – meglepve láttam – ez volt írva: „A vágy

titokzatos tárgya”. Elnevettem magam. Ejnye, a csibész kis heteró, hát nem kisajátítja magának ezt a mondást, lám, a saját vágyainak tárgyához írja oda képaláírásnak. El is meséltem baráti (nem meleg) társaságban, hogy milyen találékonyak a kamaszok, mikor pedig a vágy titokzatos tárgya a... Mikor idáig jutottam, láttam az arcukon, hogy én nagyon el vagyok tájolódom: a filmbeli tárgy igenis a női tárgy, és ezt mindenki tudta, Buñuel-től a barátaimig, csak én gondoltam az első pillanattól kezdve arra a másikra. „De hát *tárgy!*”, próbáltam kétségbeesetten védeni a védhetetlent. Buta vagy, mondták, a tárgy az bármi lehet, nemcsak ami kifelé áll a testből, hanem az is, ami befelé! És még volt képük kiröhögni, hogy „ti melegek folyton csak *arra* tudtok gondolni” – mikor ők is ugyanezt csinálták a maguk térfelén.

A Bartók Rádió műsorvezetője sajnos nem reprezentatív, meg az én volt évfolyamtársaim se, akik Buñuel-filmeken izgultak fel. A tabu után a többségnél először nem az elfogadás jön, hanem az undor. Amikor szembesülnek azzal, hogy ez a dolog létezik, ezek az emberek vannak, és együtt kéne élni velük. Sose felejttem el azt az idősödő asszonyt, aki az egyik pesti melegfelvonulás alkalmával a járdán kísért minket, a rendőrök sorfalán kívül, és folyamatosan, teli torokból, meg-részegülten üvöltötte: „Mocs-kos buzik!” De még a műveltebb emberek is sokan így éreznek. Hogy mit képzelnek ezek? Csinálják otthon, persze, de résen kell lenni, nehogy már a végén átvegyék a

hatalmat, még az euroviziós dalfesztiválon is! Angliában az ötvenes években, miután nagy sikerrel bemutatták Britten operáját Peter Pears főszereplésével, egyes zenei tekintélyek azt nyilatkozták: nem hagyhatjuk, hogy a meleglobbi kezébe kerüljön a zenei élet fölötti irányítás. (Ők legalább illedelmesen fogalmaztak.) Úgy látszik, nincs új a nap alatt: mindenkinek, minden társadalomnak át kell esnie ugyanazokon a fázisokon. Csak Lenin képzelte, hogy a feudalizmusból rögtön a szocializmusba lehet ugrani.